

Archeo-rapport 253

**Het archeologisch onderzoek aan de Mombeekstraat te
Tongeren (Collector Mombeek fase 7)**

Nick Van Liefferinge & Maarten Smeets

Kessel-Lo, 2014
Studiebureau Archeologie bvba

Archeo-rapport 253

Het archeologisch onderzoek aan de Mombeekstraat te Tongeren (Collector Mombeek fase 7)

Nick Van Liefferinge & Maarten Smeets

**Kessel-Lo, 2014
Studiebureau Archeologie bvba**

Colofon

Archeo-rapport 253

Het archeologisch onderzoek aan de Mombeekstraat te Tongeren (Collector Mombeek fase 7)

Opdrachtgever:	Aquafin
Projectleiding:	Maarten Smeets
Leidinggevend archeoloog:	Nick Van Liefferinge
Auteurs:	Nick Van Liefferinge Maarten Smeets
Foto's en tekeningen:	Studiebureau Archeologie bvba (tenzij anders vermeld)

Op alle teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Studiebureau Archeologie bvba mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd, bewerkt en/of openbaar gemaakt, hetzij door middel van webpublicatie, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

D/2014/12.825/55

Studiebureau Archeologie bvba
Jozef Wautersstraat 6
3010 Kessel-Lo
www.studiebureau-archeologie.be
info@studiebureau-archeologie.be
tel: 0474/58.77.85
fax: 016/77.05.41

©2014, Studiebureau Archeologie bvba

Administratieve fiche

Administratieve gegevens

Opdrachtgever	Aquafin Dijkstraat 8 2630 Aartselaar
Uitvoerder	Studiebureau archeologie bvba
Vergunningshouder	Nick Van Liefveringe
Beheer en plaats opgravingsgegevens	Deze gegevens werden na het onderzoek overgemaakt aan de opdrachtgever.
Beheer en plaats vondsten en stalen	De vondsten en stalen werden na het onderzoek overgemaakt aan de opdrachtgever.
Projectcode	2014/091
Vindplaatsnaam	Tongeren-Mombeekstraat (Collector Mombeek fase 7)
Locatie	Provincie Limburg, Gemeente Tongeren, Mombeekstraat
Kadasternummers	<i>Tongeren, Afdeling 17, Sectie B, percelen 209P, 209N, 214F, 199B, 200K, openbaar domein (Mombeekstraat en St.-Truidersteenweg)</i> <i>Tongeren, Afdeling 16, Sectie A, percelen 1^E, 1F, 23A, 22A, 21A, 20A, 19A, 18A, 17B, 16B, 14B, 188H2, 188K2, 188L2, 188M2, 188N2, openbaar domein (Mombeekstraat), 25B, 26A, 27A, 28^E, 28/02, 39A, 76D, 75, 50F, 50C</i> <i>Tongeren, Afdeling 16, Sectie B, percelen 76C, 81D</i>
Kadasterplan	Zie fig. 1.1
Topografisch plan	Zie fig. 1.2
Begindatum veldwerk	10/03/2014
Einddatum veldwerk	07/04/2014

Onderzoeksopdracht

Verwijzing Bijzondere voorwaarden	Zie bijzondere voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische opgraving: Tongeren, Mombeekstraat (Coll. Mombeek fase 7)
Archeologische verwachtingen	De zone vertoont bodemverkleuringen aan de hand van luchtfotografische prospecties, te interpreteren als archeologische sporen. Deze zone werd dan ook opgenomen als archeologische site in de CAI. De kans dat er tijdens de werken archeologische sporen aangesneden worden wordt heel groot geacht. Bovendien vormen archeologische sporen die zichtbaar zijn d.m.v. luchtfoto's in de regel slechts een klein deel van de aanwezige sporen. Het

	<p>westelijk gedeelte van het projectgebied zou door het tracé van een Romeinse weg (Tongeren-Tienen) gaan. Het oostelijk gedeelte is gelegen in de nabijheid van het Romeins aquaduct.</p>
Wetenschappelijke vraagstellingen	<ul style="list-style-type: none"> - Komen de verschillende bodemseries op de bodemkaart overeen met de profielen? - Is de Romeinse weg aanwezig of is hij geërodeerd? - Indien aanwezig, uit wat is hij opgebouwd en is er een fasering in te herkennen? - Waar is er de meest plausibele doorgang (voorde) geweest om de verbinding tussen de 2 Romeinse nederzettingen (Tongeren en Tienen) te maken?
Aard van de bedreiging	<p>Aanleg van leidingen. Het merendeel zal niet onder de huidige bestrating gelegd worden, maar op privédomein. Aangezien een alternatief tracé niet mogelijk bleek, is een preventief archeologisch onderzoek de enige manier om te vermijden dat waardevol erfgoed ongedocumenteerd verloren gaat, of dat de geplande werken onverwacht vertraging oplopen door vondsten.</p>
Randvoorwaarden	<p>Zie bijzondere voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische opgraving: Tongeren, Mombeekstraat (Coll. Mombeek fase 7)</p>

Inhoudstafel

Inhoudstafel	p. 1
Hoofdstuk 1 Inleiding	p. 3
1.1 Algemeen	p. 3
1.2 Beschrijving van het onderzoeksgebied	p. 3
1.3 Archeologische en historische voorkennis	p. 7
1.4 Onderzoeksopdracht en vraagstellingen	p. 7
Hoofdstuk 2 Werkmethode	p. 9
Hoofdstuk 3 Resultaten van het veldwerk	p. 11
3.1 Lithostratigrafische en bodemkundige opbouw	p. 11
3.1.1 De bodemkaart	p. 11
3.1.2 De bodemprofielen	p. 11
3.2 Archeologische sporen	p. 17
3.3 Losse vondsten	p. 22
Hoofdstuk 4 Synthese	p. 25
4.1 Samenvatting	p. 25
4.2 Beantwoording onderzoeksvragen	p. 25
4.3 Aanbevelingen	p. 26
Hoofdstuk 5 Besluit	p. 27
Bibliografie	p. 29
Bijlagen (CD-ROM)	
Bijlage 1: Overzichtsplan	
Bijlage 2: Fotolijst	
Bijlage 3: Sporenlijst	
Bijlage 4: Vondstenlijst	
Bijlage 5: Spoorprofielen	

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1 Algemeen

Het project “collector Mombeek fase 7” heeft als doelstelling om het afvalwater van Widooie (gemeente Tongeren) - dat nu nog rechtstreeks in de Mombeek belandt - te laten aansluiten op het rioleringsnet. Via dit netwerk zal het afvalwater uiteindelijk terechtkomen in de rioolwaterzuiveringsinstallatie die in Jesseren (gemeente Borgloon) wordt gebouwd. De werken behelzen:

- De aanleg van een afvalwatercollector aan de Mombeekstraat en de Hamtstraat.
- De bouw van een pompstation en bijbehorende open bufferbekken aan het kruispunt van de Mombeekstraat en de Hamtstraat.
- De aanleg van een persleiding in de richting van de Sint-Truidersteenweg.

Naar aanleiding van deze werkzaamheden heeft Onroerend Erfgoed een inventariserend archeologisch onderzoek opgelegd (vergunningsnummer 2014/091). Het archeologisch onderzoek werd door Aquafin aan Studiebureau Archeologie bvba toevertrouwd en het terreinwerk werd in twee fasen uitgevoerd in de periode tussen 10 maart 2014 en 7 april 2014.

1.2 Beschrijving van het onderzoeksgebied

Het archeologisch onderzoek vond plaats in een landelijke omgeving ten noorden van de dorpskom van Widooie (gemeente Tongeren) (fig. 1.2). Geo-archeologisch gezien is het projectgebied gelegen in de (zand)leemstreek (fig. 1.3). Het landschap rondom het dorpscentrum van Widooie vertoont een heuvelig karakter. De Mombeek - die uitmondt in de Herk en deel uitmaakt van het Scheldebekken - vloeit hier in een relatief diep ingesneden vallei. De projectgebieden situeren zich aan de randen van plateaugronden. Erosie- en colluviatieprocessen waren/zijn hier de voornaamste landschapsvormende factoren. Langsheen de wat bredere oevers van de Mombeek komen alluviale gronden (lichte klei en veen) voor, al dan niet afgedekt met een pakket colluvium.

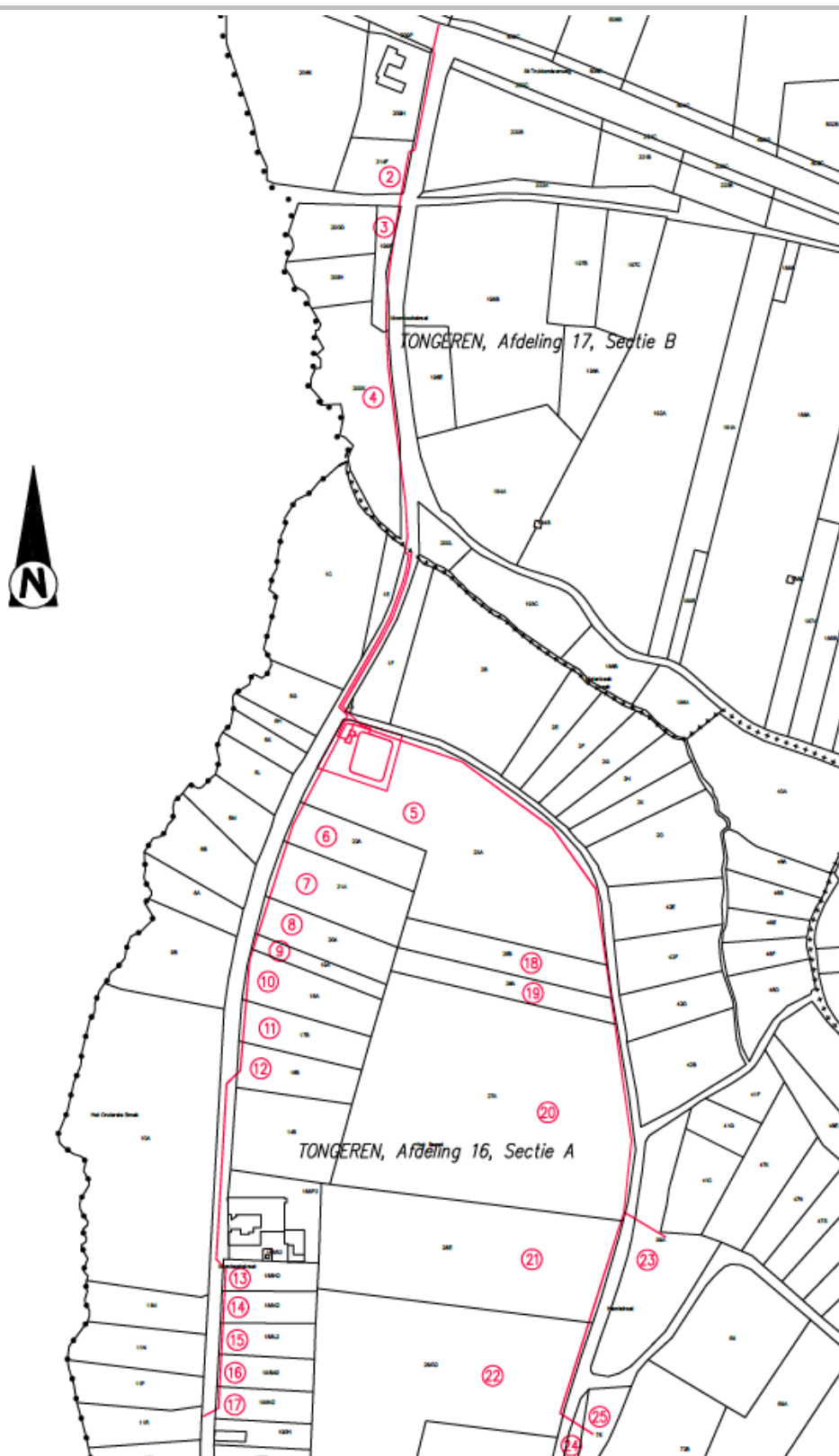

Fig. 1.1: Kadasterkaart met aanduiding van het projectgebied (rode lijn).

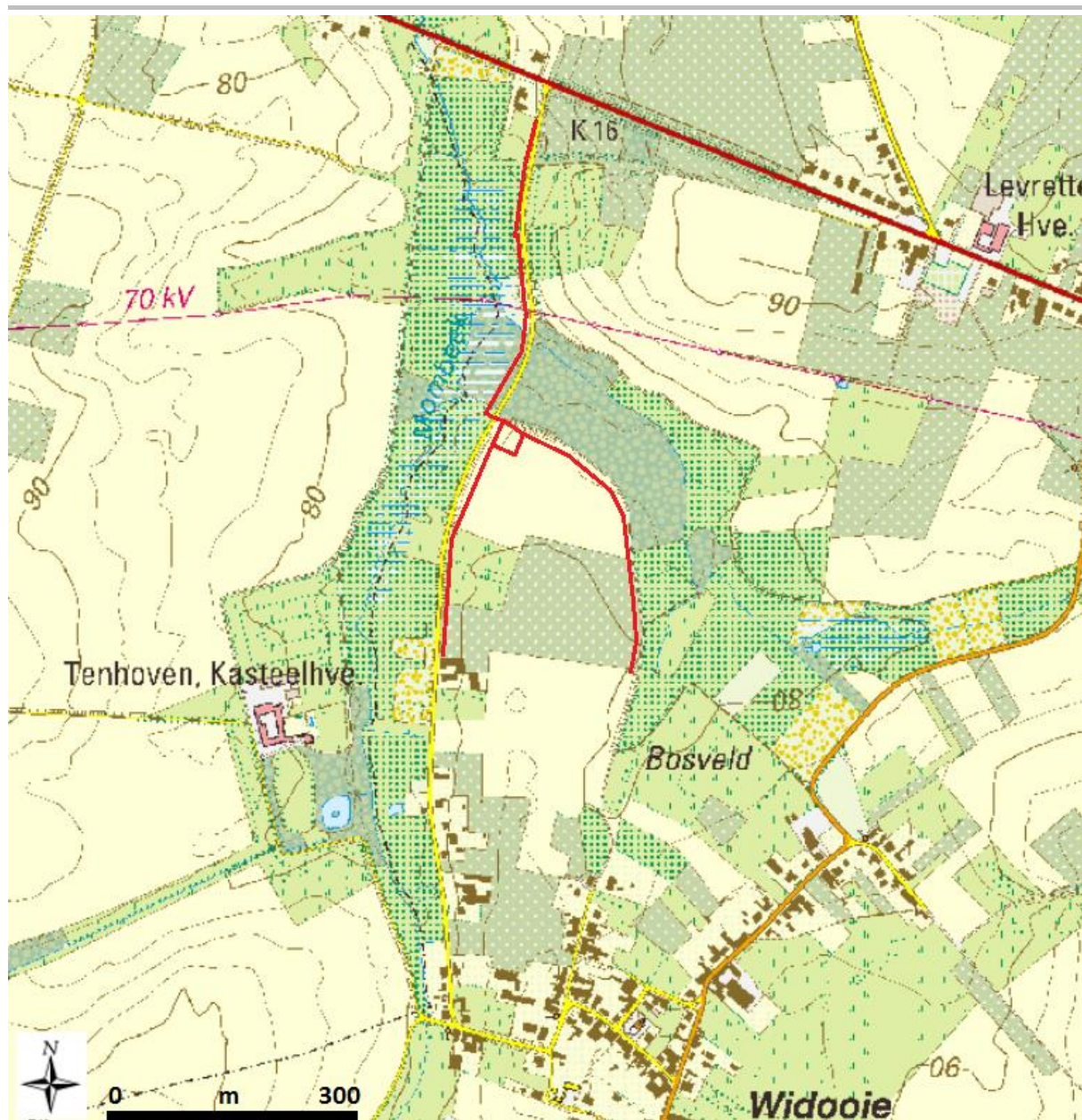

Fig. 1.2: Topografische kaart met aanduiding van het projectgebied¹.

¹ <https://dov.vlaanderen.be>

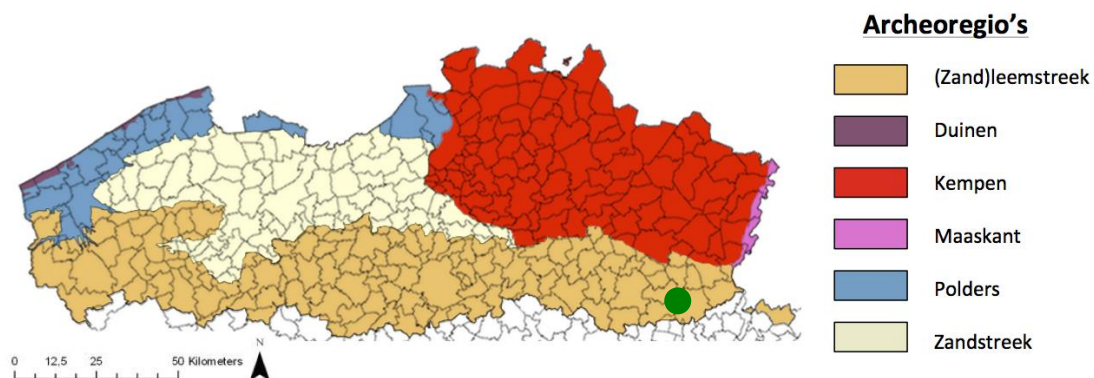

Fig. 1.1: Situering van het projectgebied binnen de verschillende Vlaamse archeoregio's².

² <https://onderzoeksbalans.onroerendergoed.be/onderzoeksbalans/archeologie>

1.3 Archeologische en historische voorkennis

Het noordelijk deel van het projectgebied doorsnijdt een zone waar het tracé van de Romeinse weg tussen Tongeren en Tienen wordt verwacht (CAI-locatie 700664). Archeologische waarnemingen (boringen en proefsleuven) in 1937 langs de Mombeek nabij de dreef naar de kasteelhoeve "Terhoven" zouden slechts vage aanwijzingen hebben opgeleverd voor de aanwezigheid van een Romeinse weg³. Tijdens een onderzoek in 1996 - op de locatie met coördinaten X220,71 en Y164,62 - werden geen sporen van een weg gevonden, maar wel een dik pakket colluvium waarin zich enkele Romeinse en (post)middeleeuwse scherven bevonden⁴.

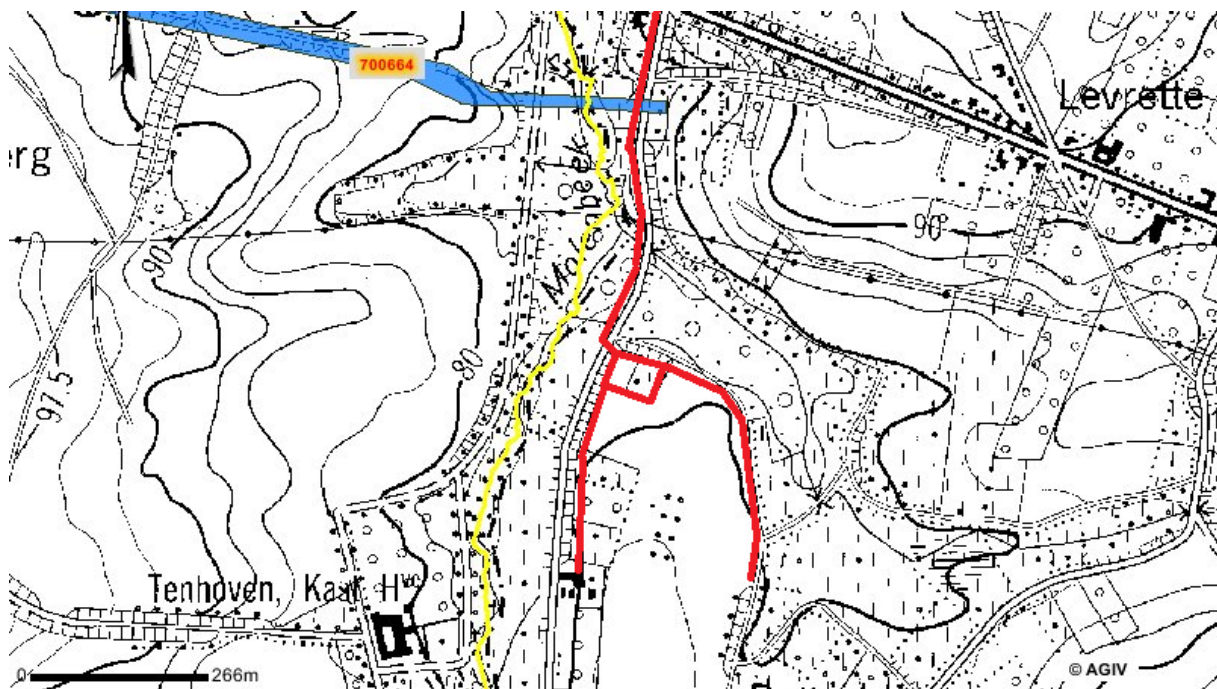

Fig. 1.4: Uittreksel uit de CAI met situering van het projectgebied⁵.

1.4 Onderzoeksopdracht en vraagstellingen

Wegens de graafwerkzaamheden werden eventuele archeologische waarden in de ondergrond bedreigd. Een inventariserend archeologisch onderzoek bleek dan ook noodzakelijk. De vraagstelling van het onderzoek is gericht op de interpretatie van de vrijgekomen (bodem)profielen in functie van een landschapsevaluatie. Hierbij moeten minimaal volgende onderzoeksvragen worden beantwoord:

Komen de verschillende bodemseries op de bodemkaart overeen met de profielen?

Is de Romeinse weg aanwezig of is hij geërodeerd?

Indien aanwezig, uit wat is hij opgebouwd en is er een fasering in te herkennen?

Waar is de meest plausibele doorgang (voorde) geweest om de verbinding tussen de twee Romeinse nederzettingen (Tongeren en Tienen) te maken?

³ De Schaetsen van Bienen 1946.

⁴ Onderzoek uitgevoerd door G. Creemers om de precieze locatie van de Romeinse weg te achterhalen (Instituut voor het Archeologisch Patrimonium, in samenwerking met de Vlaamse Landmaatschappij).

⁵ www.agiv.be

Hoofdstuk 2 Werkmethode

Het afgraven van de teelaarde - in functie van de aanleg van de persleiding, het pompstation en het open bufferbekken - gebeurde onder archeologische begeleiding. Tijdens deze begeleiding werden de aangetroffen archeologische bodemsporen geregistreerd⁶ en volledig onderzocht (*strip-and-map* strategie). Er werden in totaal 14 bodemprofielen aangelegd, gefotografeerd en geïnterpreteerd. Tijdens het veldwerk werd gebruik gemaakt van een metaaldetector type CS-1220 XD. De metalen artefacten werden gerecupereerd⁷ en de precieze vondstlocaties werden geprojecteerd op een overzichtsplan.

Dit beschrijvend gedeelte van het basisrapport is gericht op een eerste interpretatie van de veldgegevens, met als doel het definiëren van ruimtelijke dimensies (structuur en uitgestrektheid) en de tijdsdimensie (dateringen en faseringen) van de vindplaats. Concreet wordt een beschrijving gegeven van de vindplaats op basis van het sporenbestand en een assessment/basisanalyse van de vondsten en stalen conform de bepalingen uit de 'Bijzondere voorwaarden bij de opgravingsvergunning' en de 'Minimumnormen voor archeologisch onderzoek'.

Fig. 2.1: Het afgraven van de teelaarde ter hoogte van het toekomstig bufferbekken en pompstation aan het kruispunt van de Mombeekstraat en de Hamtstraat.

⁶ De archeologische sporen in het aanlegvlak werden manueel ingetekend op schaal 1/50. De spoorprofielen werden manueel ingetekend op schaal 1/20. De meetpunten van het meetsysteem werden nadien opgemeten met behulp van een GPS-toestel waardoor een georeferencieerd overzichtsplan kon worden aangemaakt. De veldtekeningen werden gedigitaliseerd met behulp van de computerprogramma's Draftsight en Inkscape.

⁷ Enkel artefacten met een archeologische relevantie werden bewaard.

Hoofdstuk 3 Resultaten van het veldwerk

3.1 Lithostratigrafische en bodemkundige opbouw

3.1.1 De bodemkaart

Volgens de gegevens van de bodemkaart situeert het tracé van de toekomstige riolering zich voornamelijk in de overgangszone van de plateaugronden naar de alluviale gronden langs de beeklopen. Deze zone wordt gekenmerkt door leembodems zonder profielontwikkeling (Abp-gronden), ofwel colluviale gronden. Een gedeelte van het tracé situeert zich in een zone met alluviale gronden (Aep), al dan niet met een veensubstraat (V) op geringe diepte onder het maaiveld. Het noordelijk deel van het rioleringstracé grenst aan een zone met wLba gronden. Het betreft droge zandleembodems met een textuur B-horizont en een ondiep gelegen tertiair substraat (klei-zand complex).

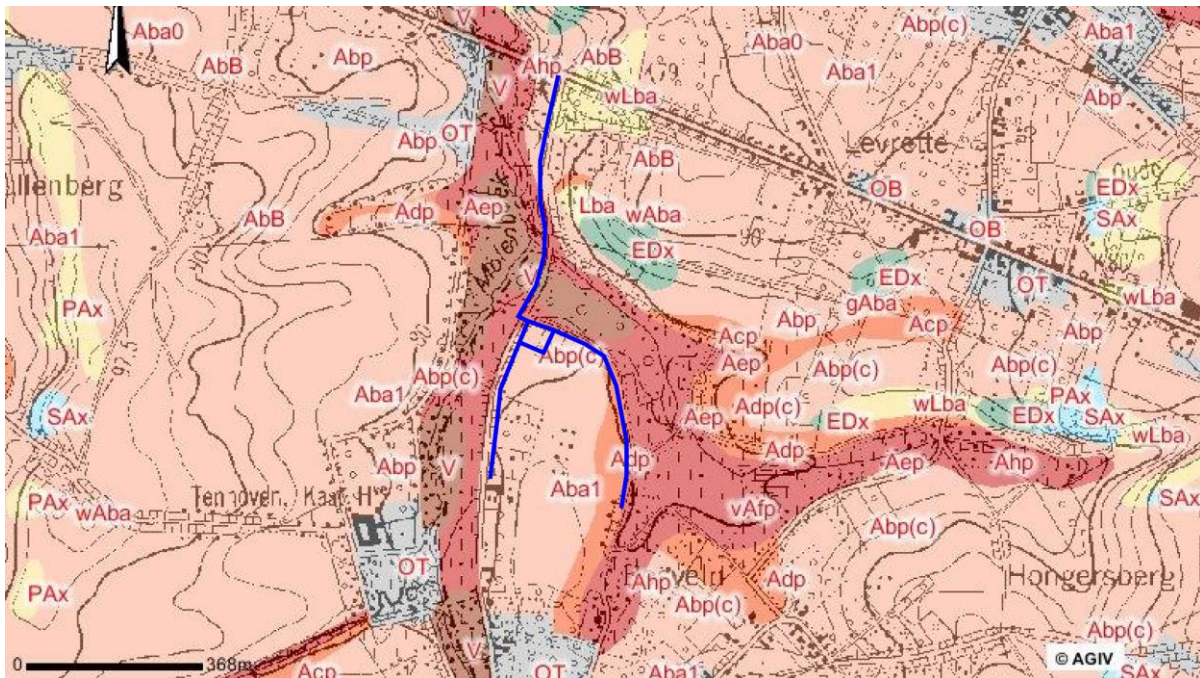
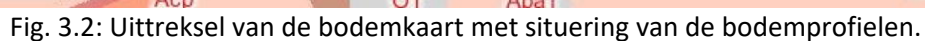

Fig. 3.1: Uittreksel van de bodemkaart met situering van het projectgebied.

3.1.2 De bodemprofielen

Tijdens het veldwerk werden in totaal 14 bodemprofielen uitgezet (fig. 3.2) en geïnterpreteerd. Hieruit bleek dat de gegevens van de bodemkaart in grote mate overeenstemden met de terreinwaarnemingen. Er werden echter geen bodemkundige waarnemingen verricht in zones waar de riolering onder de huidige bestrating wordt aangelegd, nl. ter hoogte van de alluviale gronden (Aep) met ondiep gelegen veensubstraat (V).

⁸ Vorming van steile bermen en taluds in het landschap als gevolg van menselijke activiteiten (perceelsindeling) en natuurlijke erosieprocessen.

De bodemopbouw ter hoogte van bodemprofiel 1 is representatief voor het zuidelijk deel van het projectgebied (fig. 3.4). Onder een donkerbruine ploeglaag (Ap-horizont) (1) en een bruin colluviumpakket (2) met een dikte van circa 50 cm werd een uitlogingshorizont (E-horizont) (3) waargenomen. Het betreft een witgrijze leem met talrijke kleine concreties en vlekken van ijzer/mangaanoxides. Onder de E-horizont werd de aanwezigheid van een lichtbruine tot oranjegeel gevlekte Bt-horizont vastgesteld. De overgang naar de moederbodem (C-horizont) kon niet worden waargenomen wegens de beperkte uitgravingsdiepte van de profielput.

Fig. 3.4: Zicht op bodemprofiel 1 in het zuidelijk deel van het projectgebied.

Het Romeins wegtracé van Tongeren naar Tienen (CAI-locatie 700664) zou het noordelijk deel van projectgebied doorkruisen. Een in onbruik geraakte holle weg aan de overzijde van de Mombeekstraat vormt mogelijk nog een zichtbaar relict van dit Romeins tracé (fig. 3.5). Tijdens de opmaak van de kaart van Vandermaelen (in de periode 1846-1854) zou deze weg nog in gebruik zijn geweest. Dwars op het verlengde van de holle weg werd de lithostratigrafische en bodemkundige opbouw van het terrein onderzocht door middel van drie bodemprofielen (12 t.e.m 14). Op basis van een combinatie van deze bodemprofielen kon een interpretatietekening van de dwarsdoorsnede van het terrein worden gemaakt (fig. 3.6).

Fig. 3.5: Bodemkundig onderzoek (groene kader) ter hoogte van het mogelijk tracé van de Romeinse weg van Tongeren naar Tienen (uittreksel uit de kaart van Vandermaelen: 1846-1854).

De bodemkundige waarnemingen in het noordelijke deel van het projectgebied bevestigen de aanwezigheid van wLba-gronden (zoals is aangeduid op de bodemkaart). Onder een relatief dunne, humeuze bovenlaag met talrijke plantenwortels (1) komt een lichtgeel sedimentpakket voor met een homogene, fijne zandige textuur (4). Het gaat hoogstwaarschijnlijk om afzettingen van de Formatie van Sint-Huibrechts-Hern uit het vroege Oligoceen (ca. 34-32 miljoen jaar geleden)⁹. Op de grens tussen percelen 199B en 214F komt een talud voor die recentelijk is afgevlakt door een dump pakket van aangevoerde grond met grof bouwpuin (2). Deze talud maakte oorspronkelijk deel uit van de noordelijke flank van de holle weg. Net ten zuiden van deze talud werden elementen gevonden die wijzen op de aanwezigheid van een niet nader gedateerd wegtracé. Een 10 meter brede zone met enkele karrensporen (5) in het lichtgeel fijn zand (4) wordt langs beide zijden begrensd door komvormige uitschuringen (3). Deze waren opgevuld met colluvium bestaande uit zwak zandige leem met een lichtbruine kleur. Aan de basis van het colluvium werden grindconcentraties waargenomen (fig. 3.7). De hypothese is dat het grind samen met het colluvium accumuleerde in erosiegeulen in de "bedding" van de holle weg. Hieruit kan worden geconcludeerd dat een eventueel oorspronkelijk aanwezig Romeins wegdek in deze zone is verdwenen door intense erosie. In de vullingen van de aangetroffen karrensporen werden geen artefacten teruggevonden die een nadere datering ervan toelaten.

⁹ Geologische kaart, raadpleegbaar via <https://dov.vlaanderen.be>

Fig. 3.6: Interpretatie van de bodemkundige en lithostratigrafische opbouw ter hoogte van het kruispunt van de in onbruik geraakte holle weg en de Mombeekstraat.

Fig. 3.7: Mogelijk erosiegeul die is opgevuld met lichtbruin colluvium en grind.

Fig. 3.8: Zicht op de in onbruik geraakte holle weg nabij de Mombeekstraat.

3.2 Archeologische sporen

Tijdens de archeologische begeleiding van de werkzaamheden (afgraven van de teelaarde) werden in totaal 8 archeologische bodemsporen aangetroffen. Het ging telkens om geïsoleerde sporen die geen onderdeel vormen van een grotere structuur. In het zuidelijk deel van het projectgebied ging het om ondiepe kuilsporen (S1, S3 t.e.m. S7) (fig. 3.11) en een recente vergraving (S2). In het noordelijk deel kwamen enkele karrensporen (S8) (zie 3.1) tevoorschijn.

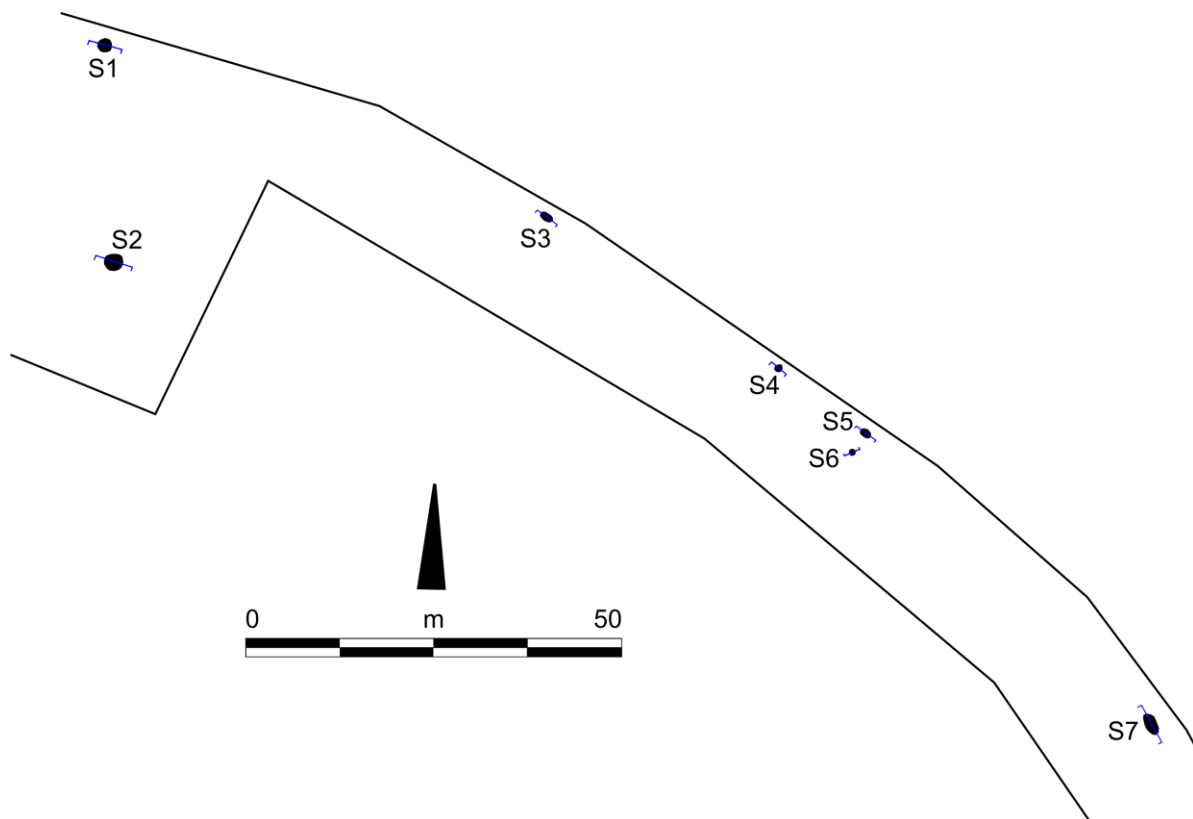

Fig. 3.9: Grondplan met aanduiding van de sporen in het zuidelijk deel van het projectgebied.

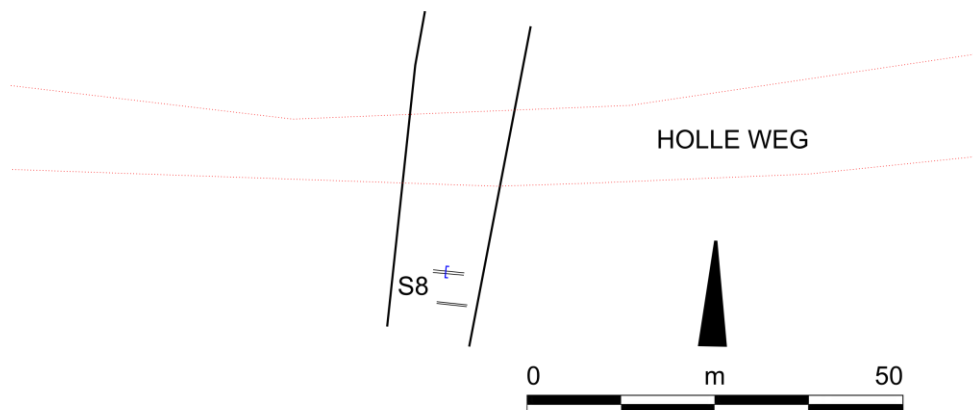

Fig. 3.10: Grondplan met aanduiding van de sporen in het noordelijk deel van het projectgebied.

	<p>Ondiep kuilspoor (l: 76 cm - b: 76 cm - d: 7 cm). De vulling bestaat uit lichtbruine leem met een bijmenging van brokken houtschool en verbrande leem.</p>
	<p>Ondiep kuilspoor (l: 98 cm - b: 60 cm - d: 17 cm). De vulling bestaat uit lichtbruine leem met een bijmenging van stukjes houtschool, verbrand & onverbrand bot, verbrande leem en een ijzeren voorwerp.</p>
	<p>Ondiep kuilspoor (l: 40 cm - b: 40 cm - d: 25 cm). De vulling bestaat uit lichtbruine leem met een bijmenging van brokken verbrande leem.</p>
	<p>Ondiep kuilspoor (l: 65 cm - b: ? - d: 30 cm). De vulling bestaat uit lichtbruine leem met een bijmenging van brokken verbrande leem en houtschool.</p>
	<p>Ondiep kuilspoor (l: 50 cm - b: 42 cm - d: 5 cm). De vulling bestaat uit lichtbruine leem met een bijmenging van brokjes houtschool.</p>
	<p>Ondiep kuilspoor (l: 133 cm - b: 80 cm - d: 7 cm). De vulling bestaat uit lichtbruine leem met een bijmenging van brokken verbrande leem, houtschool, ijzeren voorwerpen en een wandfragment van (roodbeschilderd of proto-steengoed) aardewerk uit de volle middeleeuwen.</p>

Fig. 3.11: Beschrijving van de kuilsporen in het zuidelijk deel van het projectgebied.

Na de verwijdering van de teelaarde langsheen de Hamtstraat werden zes kuilsporen aangetroffen met een gelijkaardige vorm en vulling. Het ging om ondiepe komvormige uitgravingen in het colluviumpakket, opgevuld met leem en een mengeling van brokken verbrande leem, houtschool, ijzeren voorwerpen, verbrand/onverbrand bot¹⁰ en een enkele scherf aardewerk. De uitgravingsdiepte van de sporen varieerde tussen 5 cm en 30 cm beneden het aanlegvlak.

Op basis van het aangetroffen vondstmateriaal rond de kuilencluster (net onder de ploeglaag, aan de top van het colluviumpakket) en in de vulling van kuil S7 kan de sporencluster worden gedateerd op het einde van de volle middeleeuwen of het begin van de late middeleeuwen. Het aardewerkensemble bestaat uit fragmenten van Maaslands wit aardewerk en proto-steengoed. De vulling van S7 bevatte een klein wandfragment van roodbeschilderd of proto-steengoed aardewerk.

¹⁰ Alle artefacten en ecofacten werden ingezameld.

Fig. 3.12: Zicht op het profiel van kuil S1.

Fig. 3.13: Zicht op het profiel van kuil S3.

Gelijkaardige sporen - die vaak worden gelinkt aan militaire contexten - zijn gekend van andere archeologische opgravingen zoals bijvoorbeeld in Koninksem-Klaproosstraat (Tongeren)¹¹. Deze sporen worden geïnterpreteerd als (restanten van) veldoventjes die nodig waren voor de zelfvoorziening (voedselbereiding, metaalbewerking, enz.) van een tijdelijke gemeenschap zoals een militair kampement.

Het feit dat de site aan de Hamtstraat is gelegen op een natuurlijke verdedigingsplaats (fig. 3.14) aan de grens (Mombeek) van het toenmalige graafschap Loon (1040-1366) en het Prinsbisdom Luik (vanaf 980) vormt een eerste argument voor een dergelijke militaire context.

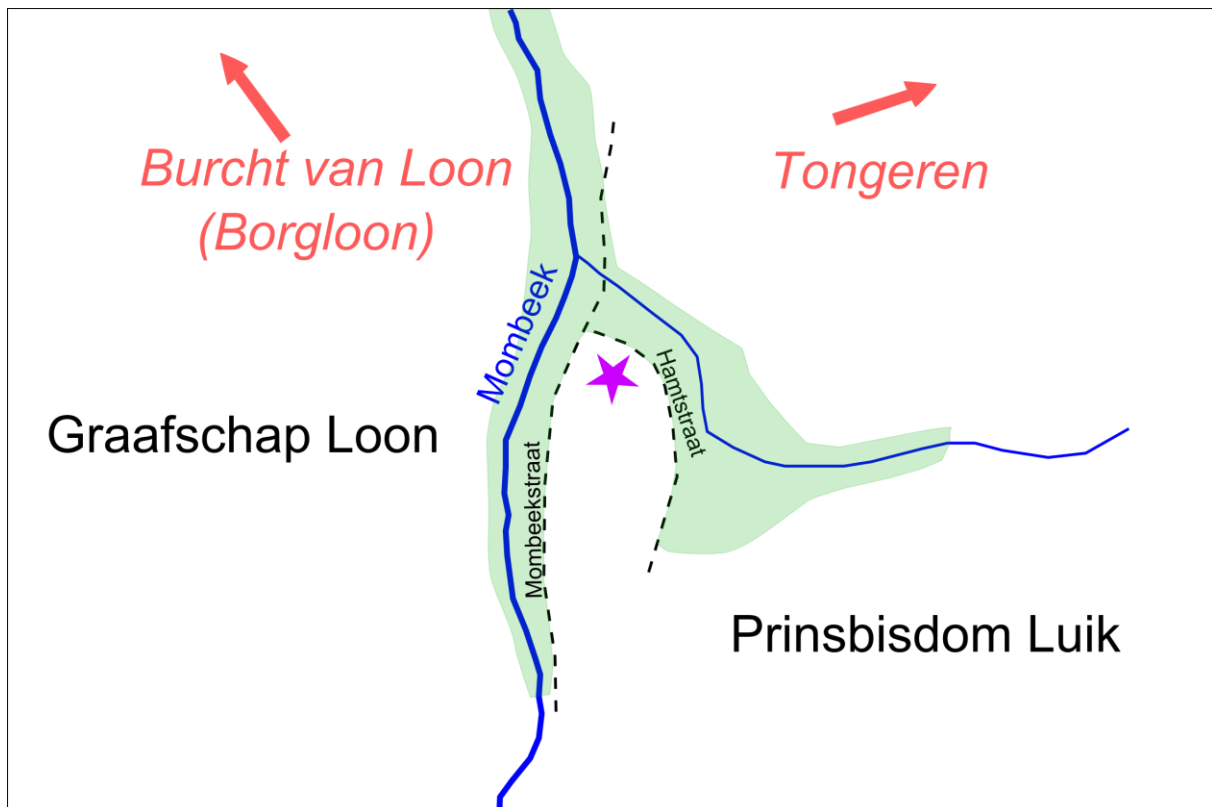

Fig. 3.14: Situatieschets van de vermoedelijke militaire context op de natuurlijke verdedigingsplaats tussen de Hamtstraat en de Mombeekstraat.

De vondst van een 'denier au perron' (zilveren munt) (fig. 3.15) van Jan van Eppes (Jean d'Aps) (prinsbisschop van Luik: regeerperiode 1229-1238) in de top van het colluvium ter hoogte van de kuilencluster maakt het militair aspect een stuk concreter. Op de voorzijde van de munt is een gestileerd borstbeeld van de bisschop met een kromstaf zichtbaar. Op de achterzijde wordt een perroen¹² geflankeerd door twee vogeltjes. Op basis van deze iconografie wordt geconcludeerd dat de munt is geslagen in Huy (Hoei) in de periode 1230-1232¹³.

De datering van de munt valt echter precies samen met het moment van de verwoesting van de burcht van Loon (centrum Borgloon) in 1232. Reeds in 1180 werd diezelfde burcht, waar de heren

¹¹ Wesemael e.a. 2011.

¹² Een perroen is een hardstenen zuil met daarop een rijksappel in de vorm van een pijnappel met een kruis. Monumenten van perroens zijn te vinden in steden die behoorden tot het vroegere prinsbisdom Luik, met name in de zogenaamde Goede Steden.

¹³ Website Les monnaies de Liège: <http://monnaiesliegeoises.over-blog.com/article-jean-d-eppes-et-le-denier-dgs-455-108461866.html>

van Loon resideerden, vernietigd door de Luikse prins-bisschop Raoul de Zaehringen (regeerperiode: 1167-1191). De tweede vernietiging van de burcht gebeurde tijdens de regeerperiode van Arnold IV, graaf van Loon in de periode 1227-1273, maar het is nog niet uitgewezen in welk conflict dit precies gebeurde. Belangrijk is wel dat de graven reeds vóór 1232 hun residentie naar het kasteel van Kuringen bij Hasselt hadden overgebracht¹⁴. Opmerkelijk was ook dat Arnold IV steeds een onwankelbare trouw aan de prins-bisschoppen van Luik voor de dag legde, in tegenstelling tot zijn voorgangers en opvolgers¹⁵. Aan het begin van zijn regeerperiode was Arnold IV echter wel vermengd geraakt in een conflict tussen het hertogdom Brabant (Hendrik I) en het Prinsbisdom Luik (Hugo van Pierrepont) m.b.t. de uitbreiding van de Luikse macht te St.-Truiden. Arnold koos hierbij resoluut de zijde van de Luikse prins-bisschop, wat zou hebben geleid tot enige jaren van spanningen met de hertog van Brabant. Opvallend is wel dat in 1233 een vredesverdrag is gesloten tussen Brabant en Luik. Dit verdrag zou er zijn gekomen om ruzies te voorkomen wegens interne moeilijkheden van beide partijen, zijnde financiële problemen aan Brabantse zijde en aan Luikse zijde de opstand van de liga der steden (gegoede burgerij) tegen de nieuwe prins-bisschop Jan van Eppes (clerus en adel)¹⁶. Het motief voor de verwoesting van de burcht van Loon in 1232 zou dan een soort van symbolische vergeldingsactie zijn geweest van de liga der steden - eventueel in samenwerking met milities van de Hertog van Brabant - tegen de goede verstandhouding tussen Arnold IV (Loon) en Jan van Eppes (Luik). Opzienbarend is ook dat de gravin van Loon (*Comitissa de Loz*) in de periode als beklaagde in een zaak van ketterij werd vermeld in de eigentijdse bron *Chronica Alberici Monachi Trium Fontium*¹⁷. Het valt niet uit te sluiten dat de gravin de burcht nog bewoonde nadat Arnold IV zijn residentie officieel verhuisde naar het kasteel van Kuringen. Het tijdelijk militair kampement aan de Hamstraat zou dus eventueel kunnen worden gelinkt aan het conflict dat leidde tot de verwoesting van de burcht van Loon.

Fig. 3.15: Denier van de Luikse prins-bisschop Jan van Eppes (Jean d'Aps), geslagen in 1230-1232 (muntatelier Huy).

¹⁴ <https://inventaris.onroerendergoed.be> (ID: 4478: Speelhof in Borgloon).

¹⁵ Baerten 1969: 88.

¹⁶ *Idem*: 90.

¹⁷ *Idem*: 89.

3.3 Losse vondsten

Het colluviumpakket in het zuidelijk deel van het projectgebied bevatte artefacten uit de middeleeuwen. In totaal werden 11 aardewerkfragmenten (fig. 3.16) en twee metalen voorwerpen (fig. 3.15) ingezameld. Het aardewerkassemblage omvat voornamelijk rand- en wandfragmenten in (geglazuurd) Maaslands wit aardewerk en proto-steengoed (2014-091-LV-CE-3) uit de volle middeleeuwen. Eén klein wandfragment (dikte: 9 mm) (2014-091-LV-CE-2) vertoont een oxiderend gebakken kern en een grijze binnen- en buitenwand. De hard gebakken klei is verschaald met fijn steengruis (o.a. kwartskorrels). Vermoedelijk betreft het vroegmiddeleeuws aardewerk. In de buurt van kuil S1 werd een wandfragment in handgevormd aardewerk (2014-091-LV-CE-1) uit de (late) ijzertijd of de (vroeg) Romeinse periode aangetroffen in het colluviumpakket.

Fig. 3.16: Vroeg en volmiddeleeuwse aardewerkfragmenten uit het colluviumpakket.

De groep van metalen vondsten omvat een kleine bronzen lepel (met een brede schep en een aangepunte steel?) (fig. 3.17) en een loden zegel (fig. 3.18). Een datering van de voorwerpen in de (volle) middeleeuwen lijkt aannemelijk wegens de associatie met volmiddeleeuws aardewerk.

Fig. 3.17: Bronzen lepel.

Fig. 3.18: Loden zegel.

Hoofdstuk 4 Synthese

4.1 Samenvatting

In het zuidelijk deel van het projectgebied, tussen de Mombeekstraat en de Hamtstraat, werden kuilsporen aangetroffen die hoogstwaarschijnlijk verband houden met een tijdelijk militair kampement. Een datering van deze sporen in de volle middeleeuwen of begin van de late middeleeuwen is aannemelijk op basis van hun stratigrafische positie en de associatie met vondstmateriaal uit de volle middeleeuwen. Er zijn argumenten (o.a. de landschappelijke positie en de vondst van een denier uit de periode 1230-1232) om dit archeologisch complex te linken aan een (militair) conflict dat leidde tot de verwoesting van de burcht van Loon in 1232, maar de resultaten van de 14C-datering konden dit niet bevestigen.

Het noordelijk deel van het projectgebied zou het Romeins wegtracé van Tongeren naar Tienen doorkruisen (zie CAI-locatie 700664). Een in onbruik geraakte holle weg aan de overzijde van de Mombeekstraat vormt mogelijk nog een zichtbaar relict van dit Romeins tracé. Een bodemkundig onderzoek ter hoogte van het kruispunt van de Mombeekstraat en deze holle weg toonde aan dat het eventueel oorspronkelijk aanwezig Romeins wegdek in deze zone is verdwenen door intense erosie. Een aantal karrensporen zijn mogelijk van recente ouderdom aangezien de holle weg nog tot in de 19de eeuw in gebruik was.

4.2 Beantwoording onderzoeksvragen

Komen de verschillende bodemseries op de bodemkaart overeen met de profielen?

Tijdens het veldwerk werden in totaal 14 bodemprofielen uitgezet en beschreven. Hieruit bleek dat de gegevens van de bodemkaart in grote mate overeenstemden met de terreinwaarnemingen.

Waar is er de meest plausibele doorgang (voorde) geweest om de verbinding tussen de 2 Romeinse nederzettingen (Tongeren en Tienen) te maken?

De meest plausibele doorgang (voorde) kan worden gesitueerd ter hoogte van het kruispunt van de Mombeekstraat met een in onbruik geraakte holle weg. Het tracé van deze holle weg verloopt hier ongeveer parallel aan de huidige Sint-Truidersteenweg.

Is de Romeinse weg aanwezig of is hij geërodeerd?

Op basis van het bodemkundig onderzoek kan worden geconcludeerd dat een eventueel aanwezige Romeinse weg nauwelijks of niet bewaard is gebleven door intense erosie (uitschuring van de holle weg).

Indien aanwezig, uit wat is hij opgebouwd en is er een fasering in te herkennen?

Niet van toepassing.

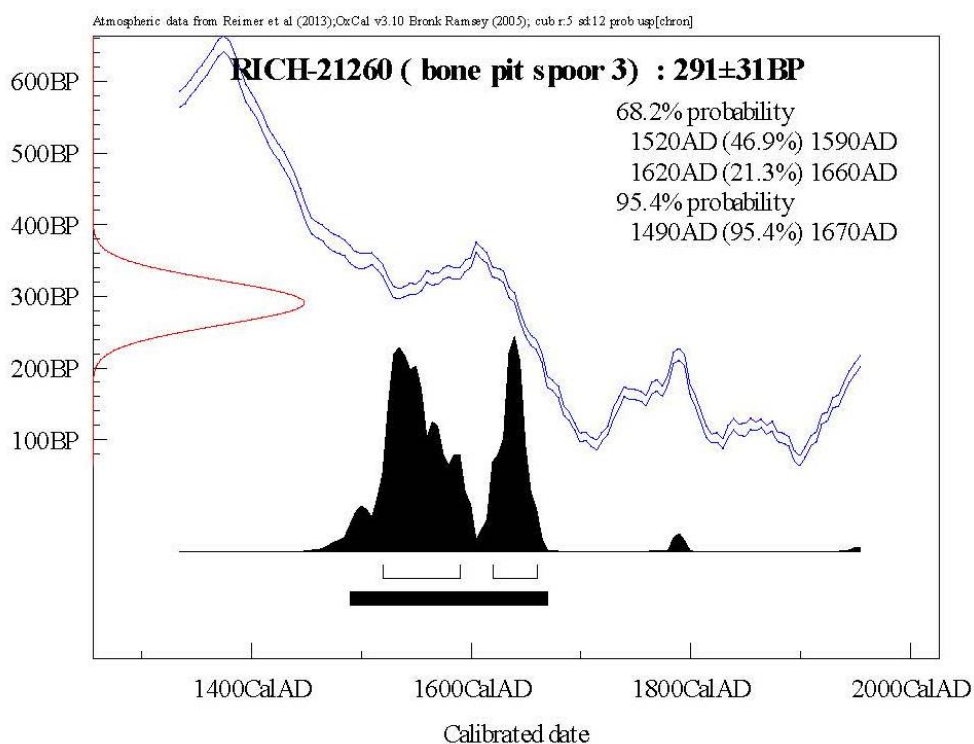
4.3 Aanbevelingen voor conservatie en verder (natuur)wetenschappelijk onderzoek

Een kleine bronzen lepel (2014-091-LV-ME-1) en een loden zegel (2014-091-LV-ME-2) zijn slecht geconserveerd. In functie van de bewaring van deze voorwerpen voor eventueel verder (wetenschappelijk) onderzoek wordt een consolidatie van het metaal ten zeerste aanbevolen.

Er werden stalen genomen van houtskool en onverbrand/verbrand bot uit de vullingen van kuilen die vermoedelijk deel uitmaken van een militair kampement. Verder 14C-onderzoek kon de hypothese voor de link tussen het kampement en de verwoesting van de burcht van Loon in 1232 niet versterken (fig. 4.1).

RADIOCARBON DATING REPORT

Tongeren Mombeekstraat

RICH-21260 (bone pit spoor 3) : 291±31BP; $\delta^{15}\text{N} = +6.5\text{‰}$; $\delta^{13}\text{C} = -22.0\text{‰}$; C/N=3.2

68.2% probability

1520AD (46.9%) 1590AD

1620AD (21.3%) 1660AD

95.4% probability

1490AD (95.4%) 1670AD

Fig. 4.1: Resultaten 14C-datering.

Hoofdstuk 5 Besluit

Conform art. 4 § 2 van het Decreet houdende Bescherming van het Archeologisch Patrimonium van 30 juni 1993 (B.S. 15.09.1993), gewijzigd bij decreet van 18 mei 1999 (B.S. 08.06.1999), 28 februari 2003 (B.S. 24.03.2003), 10 maart 2006 (B.S. 7.6.2006), 27 maart 2009 (B.S. 15.5.2009) en 18 november 2011 (B.S. 13.12.2011) zijn de eigenaar en de gebruiker ertoe gehouden de archeologische monumenten die zich op hun gronden bevinden te bewaren en te beschermen en ze voor beschadiging en vernieling te behoeden.

Wegens de graafwerkzaamheden werden eventuele archeologische waarden in de ondergrond bedreigd. Een archeologische begeleiding van de werken in de vorm van een *strip-and-map* onderzoek bleek dan ook noodzakelijk voor een *ex situ* archivering van deze waarden.

Ondanks het vrijgeven van het terrein blijven de algemene bepalingen die voorzien zijn in:

- *het decreet van 30 juni 1993 houdende bescherming van het archeologisch patrimonium, gewijzigd bij de decreten van 18 mei 1999, 28 februari 2003, 10 maart 2006, 27 maart 2009 en 18 november 2011 (BS 08.06.1999, 24.03.2003, 07.06.2006, 15.5.2009 en 13.12.2011)*
- *en het besluit van de Vlaamse regering van 20 april 1994 tot uitvoering van het decreet van 30 juni 1993 houdende de bescherming van het archeologisch patrimonium, gewijzigd bij besluiten van de Vlaamse Regering van 12 december 2003, 23 juni 2006, 9 mei 2008, 4 december 2009, 1 april 2011 en 10 juni 2011*

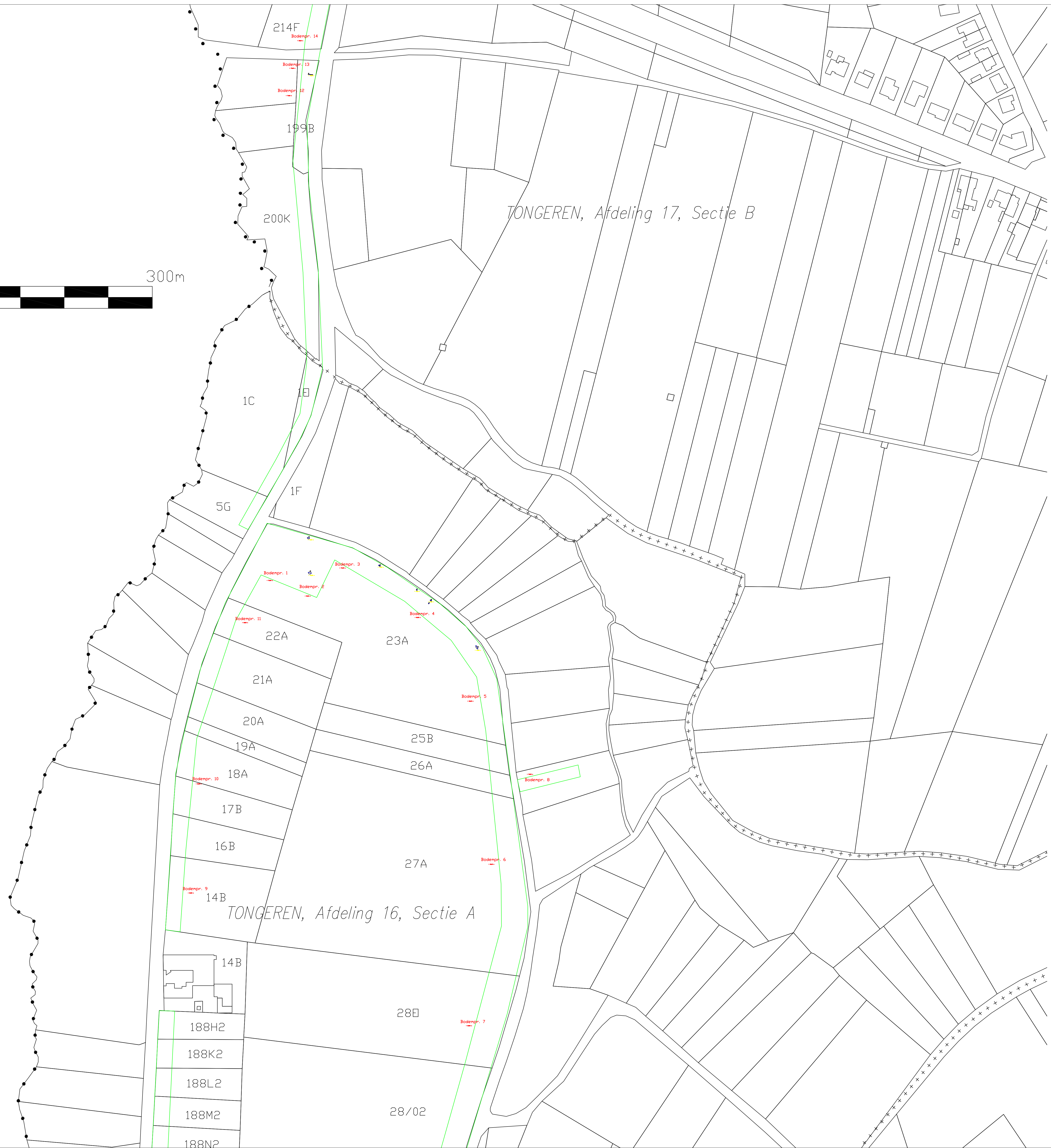
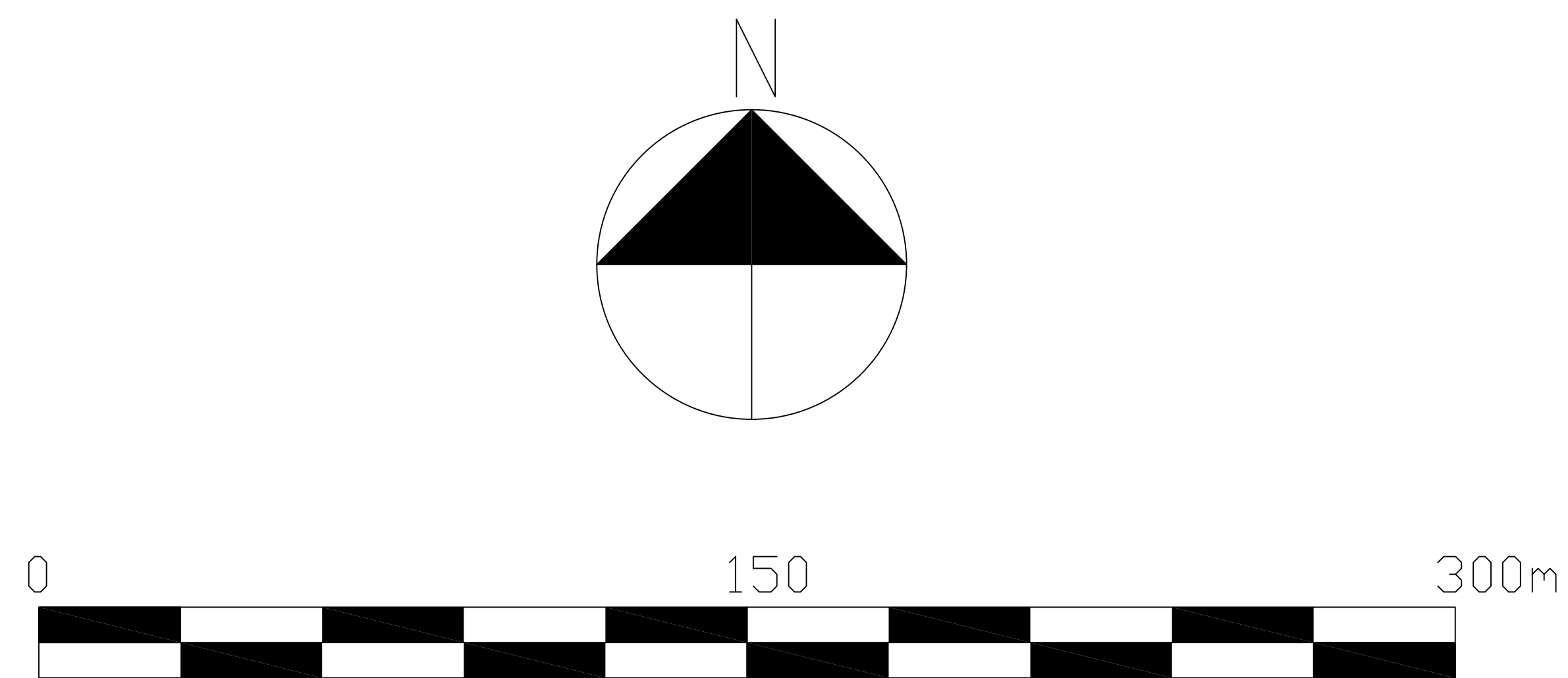
van toepassing, meer bepaald voor de bepalingen over de meldingsplicht van eventuele toevalsvondsten tijdens het verdere verloop van de werken.

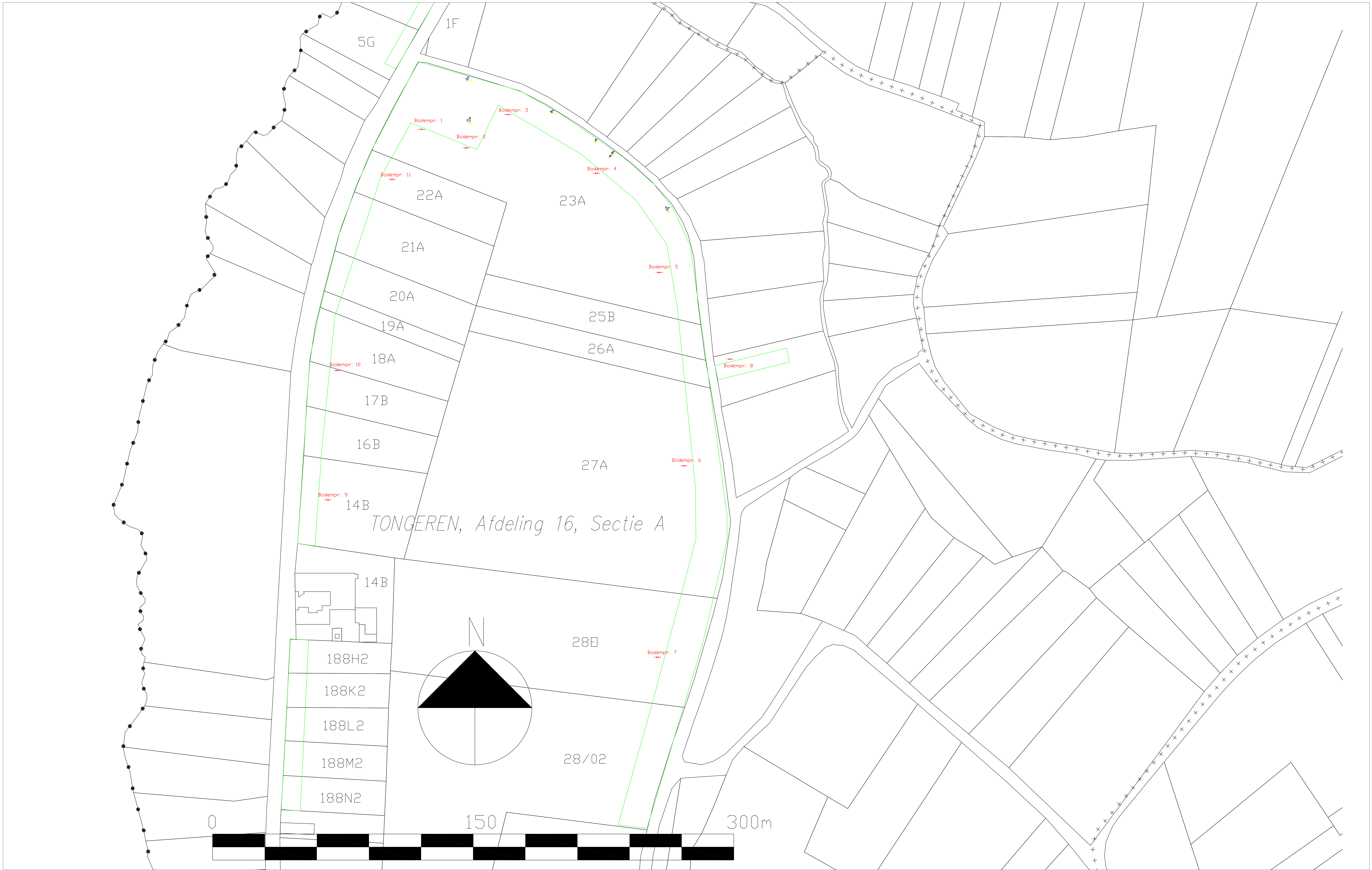
Bibliografie

BAERTEN J. 1969: *Het graafschap Loon (11e-14e eeuw). Ontstaan-politieke instellingen* (= Maaslandse Monografieën, 9)

DE SCHAEZEN VAN BRIENEN G. 1946: De weg Tongeren-Tienen en de laagte van Terhove, *Het Oude Land van Loon*, 1, p. 6-13.

WESEMAEL E., VAN DE STAey, I. & STEEGMANS, J. 2011: *Prospectie met ingreep in de bodem naar aanleiding van de woningverkaveling 'Binnenveldje' aan de Klaproosstraat te Koninksem (Tongeren)*, ARON-rapport 106.

5G

IF

51
+ 78,15 m

52
+ 78,95 m

53
+ 79,05 m

54
+ 79,00 m

55
+ 79,20 m

57
+ 79,35 m

Bodempr. 1

+ 79,95 m

Bodempr. 2

+ 80,00 m

Bodempr. 3

+ 79,95 m

Bodempr. 4

+ 80,05 m

Bodempr. 11

+ 80,05 m

22A

23A

21A

Bodempr. 5

+ 80,25 m

25B

26A

+ 78,95 m

Bodempr. 8

Bodempr. 6

+ 80,15 m

27A

28E

Bodempr. 7

+ 80,55 m

28/02

19A

18A

Bodempr. 10

+ 80,15 m

17B

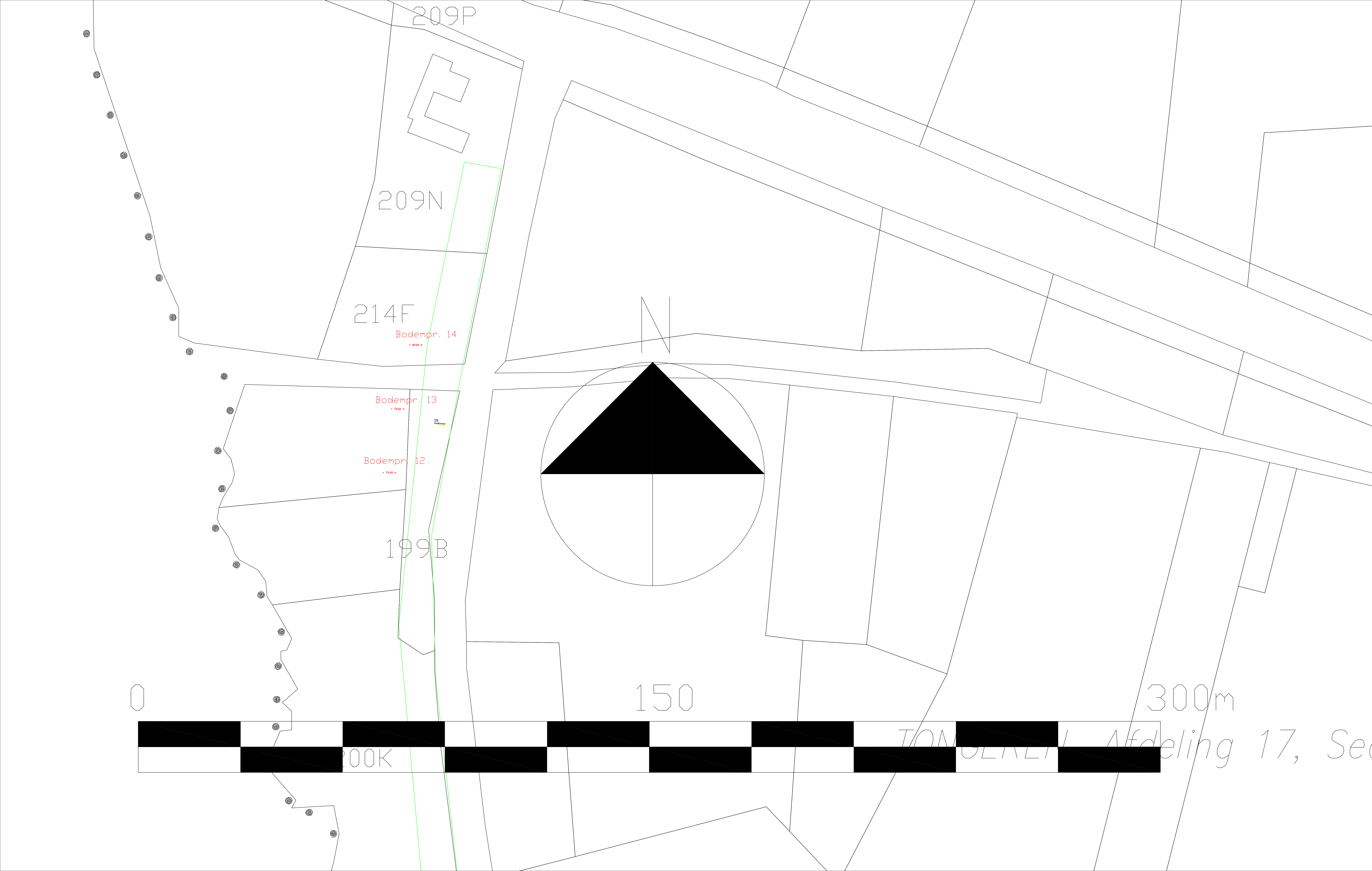
16B

Bodempr. 9

+ 80,50 m

14B

TONGEREN, Afdeling 16

209N

214F

Bodempr. 14

+ 80,60 m

Bodempr. 13

+ 79,60 m

Bodempr. 12

+ 79,20 m

199B

SB
+ 78,05 m

TONGEREN-MOMBEEKSTRAAT

FOTOLIJST

2014/091

1. Overzichtsfoto's

Fotonummer	Beschrijving
2014-091-001	Pompstation
2014-091-002	Pompstation
2014-091-007	Pompstation
2014-091-008	Pompstation
2014-091-009	Pompstation
2014-091-010	Pompstation
2014-091-016	Pompstation
2014-091-017	Pompstation
2014-091-018	Pompstation
2014-091-019	Pompstation
2014-091-022	Pompstation
2014-091-023	Hamtstraat
2014-091-024	Hamtstraat
2014-091-026	Hamtstraat
2014-091-027	Hamtstraat
2014-091-028	Hamtstraat
2014-091-029	Pompstation
2014-091-035	Hamtstraat
2014-091-036	Hamtstraat
2014-091-037	Hamtstraat
2014-091-038	Hamtstraat
2014-091-039	Hamtstraat
2014-091-040	Hamtstraat
2014-091-041	Hamtstraat
2014-091-042	Hamtstraat
2014-091-043	Hamtstraat
2014-091-044	Hamtstraat
2014-091-045	Hamtstraat
2014-091-053	Hamtstraat
2014-091-060	Mombeekstraat zuid
2014-091-061	Mombeekstraat zuid
2014-091-062	Mombeekstraat zuid
2014-091-063	Mombeekstraat zuid
2014-091-064	Mombeekstraat zuid
2014-091-065	Mombeekstraat zuid
2014-091-066	Mombeekstraat zuid
2014-091-067	Mombeekstraat zuid

Fotonummer	Beschrijving
2014-091-077	Mombeekstraat noord
2014-091-078	Mombeekstraat noord
2014-091-079	Mombeekstraat noord
2014-091-080	Mombeekstraat noord
2014-091-081	Mombeekstraat noord
2014-091-082	Mombeekstraat noord
2014-091-083	Mombeekstraat noord
2014-091-084	Mombeekstraat noord
2014-091-085	Mombeekstraat noord
2014-091-086	Talud holle weg
2014-091-087	Talud holle weg
2014-091-088	Holle weg
2014-091-089	Talud holle weg
2014-091-090	Mombeekstraat noord
2014-091-091	Mombeekstraat noord
2014-091-092	Holle weg
2014-091-093	Holle weg
2014-091-094	Holle weg
2014-091-100	Holle weg
2014-091-101	Holle weg
2014-091-102	Holle weg
2014-091-103	Holle weg
2014-091-104	Holle weg
2014-091-105	Holle weg
2014-091-112	Holle weg
2014-091-113	Holle weg
2014-091-114	Holle weg
2014-091-115	Holle weg (erosiegeul)
2014-091-116	Holle weg

2. Bodemprofielen

Bodemprofiel	Fotonummer	Beschrijving
1	2014-091-014	/
1	2014-091-015	/
2	2014-091-020	/
3	2014-091-046	/
3	2014-091-047	/
4	2014-091-048	/
4	2014-091-049	/
5	2014-091-050	/
6	2014-091-051	/
7	2014-091-052	/
8	2014-091-054	/
9	2014-091-070	/
9	2014-091-071	Detail
10	2014-091-075	/
11	2014-091-076	/
13	2014-091-096	/
13	2014-091-097	/
14	2014-091-098	/
12	2014-091-117	/
12	2014-091-118	/

3. Archeologische sporen

Spoornummer	Fotonummer	Beschrijving
1	2014-091-004	Vlakfoto
2	2014-091-005	Vlakfoto
3	2014-091-025	Vlakfoto
3	2014-091-030	Profielfoto
3	2014-091-031	Profielfoto
1	2014-091-032	Profielfoto
1	2014-091-033	Profielfoto
2	2014-091-034	Profielfoto
4	2014-091-055	Profielfoto
5	2014-091-056	Profielfoto
6	2014-091-057	Vlakfoto
6	2014-091-058	Vlakfoto
7	2014-091-059	Vlakfoto
6	2014-091-068	Profielfoto
7	2014-091-069	Profielfoto
8	2014-091-099	Karrenspoor
8	2014-091-106	Karrenspoor
8	2014-091-107	Karrenspoor
8	2014-091-108	Karrenspoor
8	2014-091-109	Karrenspoor
8	2014-091-110	Karrenspoor
8	2014-091-111	Karrenspoor

4. Vondsten

Vondstnummer	Fotonummer	Beschrijving
TMm1	2014-091-011	/
TMm1	2014-091-012	/
TMm1	2014-091-013	/

TONGEREN-MOMBEEKSTRAAT
SPORENLIJST
2014-091

Spoor	Afmetingen vlak (cm)		Vorm	Afmetingen coupe (cm)		Vorm	Vulling	Inclusies	Kleur	Interpretatie	Datering
	Lengte	Breedte		Breedte	Diepte						
1	76	76	Rond	72	7	Komvormig	Leem	Houtskool, verbrande leem	Lichtbruin	Kuil	(volle) middeleeuwen
2	180	110	Rond	112	18	Onregelmatig	Leem	Sintels, steenkool, baksteenbrokjes	Bruin	Kuil	Recent
3	98	60	Ovaal	100	17	Komvormig	Leem	Verbrande leem, verbrand bot, houtskool	Lichtbruin	Kuil	(volle) middeleeuwen
4	40	?	?	50	25	Komvormig	Leem	Verbrande leem	Lichtbruin	Kuil	(volle) middeleeuwen
5	65	?	?	80	30	Komvormig	Leem	Verbrande leem	Lichtbruin	Kuil	(volle) middeleeuwen
6	50	42	Rond	52	5	Komvormig	Leem	Houtskool	Lichtbruin	Kuil	(volle) middeleeuwen
7	133	80	Ovaal	130	7	Komvormig	Leem	Ijzer, houtskool, verbrande leem	Lichtbruin	Kuil	(volle) middeleeuwen
8	?	15	Lineair	15	5	Komvormig	Leem	/	Bruin	Karrensporen	/

TONGEREN-MOMBEEKSTRAAT

VONDSTENLIJST

2014/091

SPOOR 3				
<i>Materiaalcategorie</i>	<i>Vondstgroep</i>	<i>Technisch groep</i>	<i>Aantal of gewicht</i>	<i>Inventarisnummer</i>
Metaal	IJzer	/	1	2014-091-S3-ME

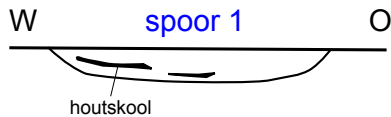
SPOOR 7				
<i>Materiaalcategorie</i>	<i>Vondstgroep</i>	<i>Technisch groep</i>	<i>Aantal of gewicht</i>	<i>Inventarisnummer</i>
Ceramiek	Gedraaid aardewerk	(Roodbeschilderd - proto-steengoed) aardewerk	1	2014-091-S7-CE
Metaal	IJzer	/	6	2014-091-S7-ME

LOSSE VONDSTEN				
<i>Materiaalcategorie</i>	<i>Vondstgroep</i>	<i>Technisch groep</i>	<i>Aantal of gewicht</i>	<i>Inventarisnummer</i>
Ceramiek	Handgevormd aardewerk	(late) ijzertijd of (vroeg) Romeins	1	2014-091-LV-CE-1
	Gedraaid aardewerk	Vroege middeleeuwen	1	2014-091-LV-CE-2
		Volle middeleeuwen	9	2014-091-LV-CE-3
Metaal	Zilver	Munt	1	2014-091-LV-ME-1
	Brons	Lepel	1	2014-091-LV-ME-2
	Lood	Zegel	1	2014-091-LV-ME-3

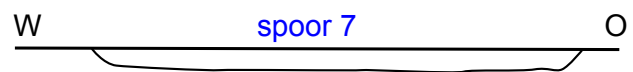
TONGEREN-MOMBEEKSTRAAT

Spoorprofielen (schaal 1/20)

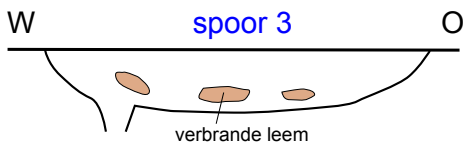
2014/091

Lichtbruine leem met een bijmenging van houtskool en verbrande leem

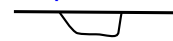

Lichtbruine leem met kleine metalen voorwerpen (ijzer) + brokjes houtskool en verbrande leem

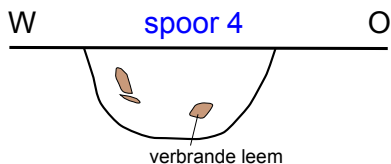

Lichtbruine leem met een bijmenging van verbrande leem, enkele stukjes verbrand bot en houtskool

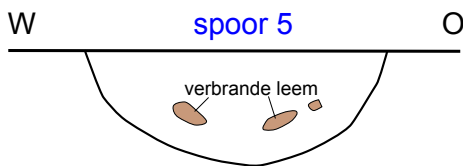
Z spoor 8 N

Karrenspoor

Lichtbruine leem met een bijmenging van verbrande leem

Lichtbruine leem met een bijmenging van verbrande leem

Lichtbruine leem met houtskoolbrokjes